

3.78
873

1701

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310106

ВОНСОВИЧ ВАЛЕНТИНА ПАВЛІВНА

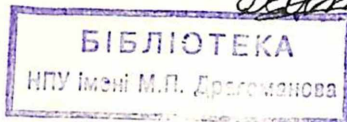
УДК 378.937 (477)

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВНУТРІСЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЕОРІЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ)**

13.00.01 – теорія та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

м. Київ – 1998

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник — член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук, професор
БОНДАР ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
декан педагогічного факультету

Офіційні опоненти:

- доктор педагогічних наук, професор
АЛЕКСЮК АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
Національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри педагогіки;
- кандидат педагогічних наук, професор
БУРЛАКА ЯКІВ ІВАНОВИЧ
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, професор кафедри педагогіки.

Провідна установа — Київський державний лінгвістичний
університет Міністерства освіти України,
кафедра педагогіки

Захист відбудеться “ 12 ” 11 1998 р. о ____ на засі-
данні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному
педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою:
252030, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (252030, м. Київ-30,
вул. Пирогова, 9)

Автореферат розіслано “ ____ ” _____ 1998 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Чепелева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. За доби уніфікованого централізованого управління освітою школа була засобом стандартного впливу на уми і душі підростаючого покоління. Вона виконувала соціальне замовлення держави й активно не впливала на суспільні процеси.

В умовах демократизації освіти, розвитку ринкових відносин ситуація суттєво змінилася: школа поступово "розкріпачується", набуває певної автономії, одержує право на самостійність у виборі профілю своєї діяльності, внесенні коректив у зміст освіти і навчання. З'являються варіативні середні і вищі заклади освіти. Все це викликає необхідність підвищувати вимоги до якості підготовки педагогічних кадрів взагалі і вчителя початкової школи зокрема.

Для підготовки конкурентноздатних педагогічних кадрів необхідною умовою є підвищення ролі поточного, внутрішнього оцінювання якості результатів спільної діяльності кафедр і студентів як запоруки досягнення високих показників на підсумковій державній атестації випускників педагогічних вузів. Проблема контролю якості підготовки педагогічних кадрів стала надзвичайно актуальною ще й тому, що збереження контингенту студентів, як ніколи до цього, пов'язане із стабілізацією штату викладачів кафедр. У зв'язку з цим посилилось увага до якості роботи як студентів, так і викладачів.

В умовах взаємозалежності суб'єктів педагогічного процесу виникла необхідність розробки нового підходу до організації навчального процесу і оцінки його результатів, де в авангарді взаємовідповідальності має стати студент. Цій проблемі, а також питанням мотивації навчання, яку на краще може змінити модульний принцип побудови змісту навчальних дисциплін та модульний контроль рівня його засвоєння за рейтингового оцінювання знань і умінь, присвячено ряд важливих досліджень, зокрема роботи А.М.Алексюка, В.Х.Арутюнова, М.М.Катханова, В.В.Карпова, А.В.Фурмана, П.О.Юцявичене. Одні з них мають загальнотеоретичне значення, інші — виходять на технологію

вивчення окремих навчальних дисциплін у середній та вищій школі.

Теорія управління якістю знань студентів знайшла відображення в працях С.І.Архангельського, Ю.К.Бабанського, В.П.Безпалька, Ю.А.Конаржевського, О.Ф.Силютіної, Л.М.Русакової та ін.

Аналіз педагогічних джерел дав можливість встановити, що дослідження даної проблеми проводилися за багатьма аспектами. Питання теорії та програмованого контролю висвітлені в працях В.П.Безпалька, П.Я.Гальперіна, Т.А.Ільїної, Н.Ф.Тализіної та ін. Методи контролю знайшли відображення в роботах А.Ю.Бикової, В.Т.Вендровської, Б.В.Володіна, А.І.Зільберштейна, Н.А.Лакизи, Н.О.Котиліанського. Вивченню окремих видів і форм контролю присвячені дослідження А.М.Алексюка, В.І.Бондаря, Т.Д.Солдатової, Г.П.Гудими. Методологія і загальна технологія модульно-рейтингового оцінювання відображена в роботах Г.П.Грищенка, І.І.Тичини, М.І.Шкіля та інших вчених. Критерії оцінювання знань розроблені в працях Н.Ф.Фомічової, Р.Ф.Кривошапової, О.Ф.Силютіної. Дослідження А.Ю.Бикової, В.А.Вадюшина, К.Г.Делікатного та інших засвідчують, що в центрі уваги мають стати не знання, а вміння їх використовувати у практичній діяльності, бо вміння — це знання в дії. Такий підхід до оцінювання результатів навчання позбавить студентів механічного запам'ятовування і буде стимулювати їх до розвитку професійного мислення.

Великого значення набуває вивчення ролі контролю у формуванні мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів. У зв'язку з цим значна увага приділялась вивченню робіт, присвячених загальним проблемам життєдіяльності особистості, її ціннісних орієнтацій. Дані питання знайшли своє відображення у працях В.Г.Асєєва, О.В.Киричука, Н.В.Кузьміної, С.Д.Максименка, О.Г.Мороза, Л.І.Рувінського, О.Я.Савченко, О.В.Скрипченка, В.О.Сластьоніна та ін.

Особливої актуальності та значущості проблема внутрішнього контролю набуває у зв'язку з появою ряду нормативних документів, зокрема, "Положення про організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах", в якому йдеться про збільшення частки самостійної роботи та перехід на

діяльнісні форми контролю її результативності. В “Положенні” рекомендовано використовувати модульний тип навчання та рейтингове оцінювання знань студентів.

Питання підвищення ефективності та якості знань з педагогіки студентів — майбутніх вчителів початкової школи засобами модульного навчання та рейтингового оцінювання знань залишаються не достатньо дослідженими, особливо в аспекті підготовки вчителя початкової школи. Актуальність та недостатня розробленість цього аспекту проблеми зумовили вибір теми дослідження: “Підвищення ефективності внутрісеместрового контролю знань майбутніх вчителів початкової школи” (на матеріалі теорії освіти і навчання).

Тема дисертації входить до плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова як складова колективної теми кафедри педагогіки та методики початкового навчання.

Об’єкт дослідження — навчально-пізнавальна діяльність студентів — майбутніх вчителів початкової школи.

Предметом дослідження виступає зміст, форми і методи внутрісеместрового контролю якості знань студентів в умовах модульного вивчення педагогіки.

Мета дослідження полягає у створенні та обґрунтуванні системи внутрісеместрового контролю знань студентів і визначенні її впливу на результати засвоєння теорії освіти і навчання.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на тому, що максимальне зближення ефективності навчання і якості знань, яке є метою кожного викладача і студента, залежить від такої організації внутрісеместрового контролю знань, яка дала б можливість на всіх етапах підсумкового контролю виявляти максимальну кількість студентів, іспити і заліки яких оцінювалися б за результатами поточного контролю знань. Чим більша кількість таких студентів, тим вища ефективність процесу навчання.

У відповідності з поставленою метою та висунутою гіпотезою визначені наступні завдання дослідження:

1. Вивчення стану досліджуваної проблеми в теорії та практиці навчання.
2. Розробка програми, визначення структури та методики

здійснення внутрісеместрового контролю знань студентів спеціальності “Початкове навчання” та обґрунтування умов його реалізації у навчальному процесі.

3. Розробка методики і експериментальна апробація рейтингової системи контролю знань та вмінь студентів педагогічного факультету.

4. Експериментальна перевірка ефективності запропонованої програми внутрісеместрового контролю знань як засобу підвищення якості підготовки майбутніх вчителів початкових класів та розробка практичних рекомендацій з подальшим використанням їх у вищій школі.

Методологічну основу дослідження становлять положення філософської, психологічної та педагогічної науки про особу як суб’єкт навчання, закономірності навчального пізнання, індивідуальний характер пізнавальної діяльності студентів; про єдність свідомості і діяльності у формуванні особистості майбутнього вчителя, що сприяє забезпеченню суб’єкт-суб’єктних відносин учасників педагогічного процесу.

У ході дослідження враховувалися: теоретичні положення про можливість об’єктивного визначення ефективності процесу підготовки кадрів як співвідношення міри і результату, нормативно-правові документи, які визначають сучасну державну політику в галузі реформування системи освіти, навчання та вимоги до організації навчально-виховного процесу і підготовки нової генерації вчителів до роботи в школі у сучасних умовах (Державна національна програма “Освіта”. /Україна ХХІ століття/, Закон “Про освіту”).

Розв’язання поставлених завдань здійснювалось шляхом використання комплексу методів дослідження:

аналіз та осмислення філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з теми дослідження; аналіз та синтез на етапах визначення мети, предмету, гіпотези, завдань дослідження; структурування змісту теорії освіти і навчання за модульним принципом, групування видів та форм контролю якості знань;

педагогічні спостереження, бесіди з викладачами та студентами, педагогічний експеримент в його констатуючій та фор-

муючій формах; методи кількісної та якісної оцінки результатів дослідження.

Дослідження проводилося поетапно.

На першому етапі (1993-1994 рр.) вивчалась філософська, психологічна, педагогічна, а також методична література з досліджуваної проблеми, аналізувався досвід ряду вузів з проведення внутрісеместрового контролю знань студентів педагогічних факультетів, проводився констатуючий експеримент на базі Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету.

На другому етапі (1994-1995 рр.) проводився формуючий експеримент з метою обґрунтування педагогічних умов, що сприяють підвищенню ефективності внутрісеместрового контролю. Експериментальна робота здійснювалась на матеріалі дидактики, який засвоювався студентами педагогічних факультетів Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету та Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Експериментом було охоплено 235 студентів других курсів.

На третьому етапі (1996-1997 рр.) здійснювалася обробка та апробація результатів дослідження, їх оформлення у вигляді дисертації.

Одержані результати знайшли своє відображення у наукових статтях, методичних рекомендаціях, та інших публікаціях.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні принципів і критеріїв структурування змісту вивчуваної дисципліни, виділенні різнофункціональних навчальних модулів, наповненні їх змістом та формами його засвоєння, а також розкритті технології рейтингового оцінювання якості знань як одного з компонентів цілісного педагогічного процесу.

Теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні та створенні системи внутрісеместрового контролю знань майбутнього вчителя початкової школи, розкритті її впливу на ефективність процесу навчання та якість засвоєння знань і вмінь.

Практичну значущість дослідження становить розробка змісту, форм та методів внутрісеместрового контролю якості знань студентів з теорії освіти і навчання, побудованого на основі модульно-рейтингового оцінювання результатів навчання. Розроблені методичні рекомендації можуть бути використані у нав-

чальному процесі педагогічних університетів та інститутів, на курсах підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.

Особистий внесок автора полягає в модульному структуруванні змісту теорії освіти і навчання (дидактики), створенні програми контролю якості знань, яка придатна для використання як в умовах традиційного, так і модульного типу засвоєння навчальних дисциплін педагогічного циклу із застосуванням рейтингової системи оцінювання результатів навчальної діяльності студентів, обґрунтуванні залежності якості знань студентів від системи внутрісеместрового контролю, здатної позитивно впливати на мотиви їх навчання.

Надійність та вірогідність даних дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, відповідністю об'єкта, предмета дослідження його меті, використанням комплексу методів, що відповідають завданням дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу одержаних результатів, їх стабільністю за масової апробації.

На захист виносяться такі положення:

1. Вихідним положенням при розробці системи модульно-рейтингового оцінювання якості знань студентів є розуміння сутності поняття **“навчальний модуль”**. У даному дослідженні ми виходили з того, що навчальний модуль — це така частина цілого, яка є сумірною одиницею, що складається із взаємопов'язаних компонентів теоретичного, емпіричного і практичного змісту, засвоєння якого вимагає використання адекватних засобів, методів і форм організації навчальної діяльності студентів в межах кожного, окремо виділеного навчального модуля.

2. Рейтингове оцінювання знань і умінь студентів можливе за умов традиційного вивчення навчальних дисциплін, як і традиційний контроль якості знань можливий за модульного вивчення змісту навчальних курсів, і все ж ефективність управління якістю підготовки спеціалістів значно підвищується в умовах комплексного використання модульного навчання і рейтингового оцінювання його результатів. Внаслідок цього структурується програма внутрісеместрового контролю і підвищується рівень конкурсності студентів, розширюється “зона їх суб'єктивної відповідальності”.

3. Серед розмаїття видів і форм управління якістю підготовки фахівців для освітніх закладів найбільш ефективною є така система контролю результатів навчальної діяльності студентів, якою передбачається наявність у їх розпорядженні мети і завдань засвоєної навчальної дисципліни, програми підсумкового контролю знань, змісту та критеріїв поточного оцінювання і як підсумок — визначення рейтингу студента.

4. Система внутрісеместрового контролю знань студентів охоплює сукупність навчальних модулів з курсу дидактики, форм організації навчання, завдання для поточного внутрісеместрового контролю, методикку рейтингового оцінювання та обліку знань студентів.

Апробація і впровадження результатів дослідження.

Основні результати дослідження обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету (1993-1997 рр.), доповідались на науково-практичних конференціях в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (1996-1997 рр.), на міжнародній (Тернопіль, 1996 р.) та всеукраїнській (Тернопіль, 1994 р.) науково-практичних конференціях; впроваджувалися в практичну роботу викладачів кафедр педагогічних вузів, чому сприяли видані нами методичні рекомендації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Обсяг дисертації — 169 сторінок друкованого тексту. Вона містить 22 таблиці та додатки на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми на сучасному етапі підготовки педагогічних кадрів, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, методологічну основу та методи дослідження, сформульовано основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі — “Проблема ефективності контролю якості підготовки вчителя в педагогічній літературі та вузівській практиці” розкриваються основні аспекти проблеми контролю ефективності та якості підготовки студентів до професійної

діяльності. На основі аналізу філософської, психологічної та методичної літератури розкривається сутність ключових понять: ефективність навчання, якість знань, перевірка, оцінювання, тьюторські заняття, модульне навчання, рейтинговий контроль. Зокрема відзначено, що ефективність — це узагальнена філософська категорія, яка тлумачиться як міра діяльності і якість системного об'єкта (М.М.Андрющенко). Тривалий час у педагогіці ефективність навчання розглядалась як вдосконалення багаточисельних компонентів навчання (І.А.Зайченко). У процесі розширення сфери наукового пізнання в різних науках термін “ефективність” вживається як синонім до термінів “результат, що дає користь; дія, яка приводить до бажаного результату” (В.М.Блінов). В педагогіці ефективність вказує на ступінь близькості до дійсності, до найбільш необхідного результату, тобто характеризує відношення між рівнями певної діяльності за ступенем наближення до кінцевої чи заданої мети (Л.І.Шилова). Тому визначити ефективність процесу навчання означає порівняти його результати у вигляді теоретичних, емпіричних та практичних знань і умінь з програмними вимогами, якими студент повинен оволодіти. Співвідношення результату та міри дає можливість визначити коефіцієнт ефективності навчання, який знаходиться у межах показника від 0 до 1. Оскільки ефективність в дидактиці — це співвідношення результату і міри; то в нашому дослідженні мірою виступали: а) мета навчального заняття; б) мета вивчення конкретної дисципліни; в) мета опанування знаннями певної галузі.

Ефективність навчального процесу найчастіше пов'язують із якістю засвоєння знань і вмінь. Аналіз сучасної педагогічної літератури дозволяє виділити декілька напрямків у розробці якості. “Якість” як інтегрований показник засвоєння, пов'язаний з рівневим підходом до оцінки результатів навчання (В.П.Безпалько, В.С.Гершунський).

Характеристика окремих сторін цілісного знання тих, хто навчається, пов'язаний з потребою враховувати і описувати певні якості (Л.Я.Зоріна, Т.В.Кудрявцев, І.Я.Лернер, І.Т.Огородніков, М.М.Скаткін та ін.).

На основі робіт даних авторів можна виділити такі показники якості як правильність, точність, повнота, конкретність,

системність, узагальненість, усвідомленість, глибина, міцність, дієвість знань та інші ознаки якості.

Розгляду питань контролю якості знань студентів з метою підвищення ефективності всього навчального процесу в історичному досвіді школи присвячені праці багатьох дослідників (Б.Г.Ананьєва, Б.Ф.Іванова, І.Т.Огороднікова, В.П.Безпалька, І.Я.Кобиляцького, Ю.М.Коренева, В.О.Сіпачова, Ю.О.Устинюка, П.О.Юцявичене). В їх роботах йдеться про те, що мета, зміст і форми контролю у вузах на різних етапах їх функціонування були різними. Так, у 20-х роках контролю не приділялась належна увага, він носив формальний характер. У 30-50 рр. він розглядався як засіб підвищення якості знань студентів. В 60-80 рр. контроль та корекція результатів навчання розглядається як важливий компонент цілісного педагогічного процесу, як засіб підвищення відповідальності викладачів і студентів за результати роботи.

На сучасному етапі розвитку педагогічної думки однією з умов підвищення якості підготовки спеціалістів виступають індивідуалізація навчання і застосування відповідної системи контролю, яка б стимулювала діяльність кожного студента, поглиблювала "зону його суб'єктивної відповідальності" в умовах ринку праці.

Традиційні форми контролю, як свідчить констатуючий експеримент, вимагають періодичного перегляду записів лекцій, конспектів самостійно опрацьованої літератури, проведення співбесід, колоквіумів, контрольних робіт, семінарів, практичних занять, заліків та іспитів. Особливе місце в системі контролю якості підготовки спеціаліста посідає педагогічна практика, державна атестація.

Неспівпадання оцінок поточного і підсумкового контролю досягає 60-70%, що свідчить про формальне ставлення студентів до оцінок поточного контролю результатів самостійної роботи. До задоволених існуючою системою перевірки й оцінки відноситься 16,9% студентів. За докорінну зміну системи контролю над якістю навчання висловилися 29% студентів. Решта є байдужою до цих питань (54,1%).

Розділ завершується пропозиціями щодо приведення мети, змісту і методів контролю якості знань у відповідність до

вимог варіативних типів загальноосвітніх шкіл, які комплектують штати на конкурентній основі. У зв'язку з цим обґрунтовується повний цикл внутрісеместрового контролю якості знань, який має функціонувати в умовах модульного навчання та рейтингового оцінювання знань.

У другому розділі — “Модульне структурування змісту теорії освіти і навчання та програма контролю якості його засвоєння” — розкривається сутність модуля навчальної дисципліни; обґрунтовуються підходи до модулювання змісту дидактики як системи її теоретичних компонентів; описується структура навчальних модулів з дидактики, розкриваються функції базового, моновалентних та полівалентних модулів; подається зміст модульної програми контролю якості засвоєння студентами теорії освіти і навчання.

Автор виходила з того, що модуль навчальної дисципліни — це не будь-яка частина цілого (тема, розділ) а така сукупність знань, яка охоплює теоретичний і емпіричний зміст, що має прикладне значення. Модуль навчальної дисципліни має складну композицію, яка може структуруватися за принципами теорії систем: морфологічності (має свої компоненти і елементи), структурності (дає право вважати даний модуль підсистемою навчальної дисципліни); функціональності (даний модуль як частина цілого виконує певну, притаманну йому функцію, ефективність якої залежить від певних умов) та генетичності (має своє походження, історію виникнення та перспективу розвитку, можливість удосконалюватися).

Дидактика як наука досліджує, а як навчальна дисципліна включає ряд взаємопов'язаних категорій, що відображають суть основних педагогічних явищ. Різні за сутністю, ієрархічною послідовністю педагогічні явища складають цілісну теорію освіти і навчання, зміст якої розкривається в діючих навчальних програмах та посібниках з дидактики.

Структура дидактичної теорії дала змогу виділити сім навчальних модулів, різних за змістом, структурою та призначенням. В основу змісту кожного модуля було покладено певну дидактичну категорію. Одні з них є вихідними або базовими, інші — такими, що поглиблюють знання базового модуля, виступають основою для засвоєння подальших модулів.

Крім базового виділено два види модулів: моновалентні, що є основою для чергового модуля, і полівалентні, що служать базою для двох і більше наступних модулів.

Модульна система навчання у нашому експерименті включала три різновидності: змістову, організаційну і контрольню оцінювальну. Організаційною різновидністю передбачалася розробка таксономії цілей. При цьому ми виходили з того, що дослідженнями зарубіжних авторів (Б.С.Блум, Дж.Гілфорд, Р.М.Гagne, П.Я.Гальперін, Ч.С.Носаль, М.О.Бара, В.Оконь) встановлено, що таксономія цілей в умовах навчання і контролю його результатів включає п'ять рівнів цілей в такій послідовності: інформація, аналіз і синтез, розуміння, застосування, оцінка. Нами контролювались повнота і усвідомленість інформації (знання), уміння аналізувати і синтезувати, розуміння як важлива ланка пізнання, самооцінка результатів засвоєння, використання знань на практиці.

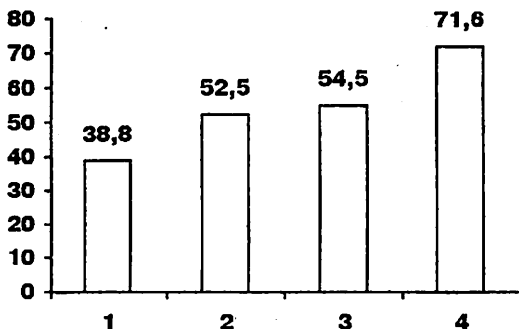
У зміст програми ввійшли форми та методи навчання, запропоновані А.М.Алексюком, А.М.Устинюком, М.Фроловим, А.В.Фурманом та доповнені нами. Серед них: семінар-прес-конференція, практикум теоретико-дослідницького характеру, семінар у формі "мізкового штурму", семінар-практикум, тьюторські заняття, лабораторно-практична контрольна робота, лабораторно-семінарське заняття, лабораторний практикум репродуктивного змісту, практичні заняття індивідуального характеру, лабораторний практикум пошуково-дослідницького змісту, лабораторний практикум — ділова гра.

Враховуючи функції кожного модуля, складність теоретичних положень, що засвоювалися студентами, ступінь трудності завдань на застосування теоретичних знань розроблялися критерії оцінювання, бальна шкала оцінок у вигляді залікових одиниць від 2-х до 5-ти. Обґрунтована максимальна кількість залікових одиниць з кожного модуля: М1 — 43 з.о., М2 — 63 з.о., М3 — 117 з.о., М4 — 135 з.о., М5 — 115 з.о., М6 — 91 з.о. і: М7 — 139 з.о. Рейтинг накопичення балів по всьому курсу становив 708 з.о.

У третьому розділі — "Залежність якості знань студентів від системи внутрісеместрового контролю" — розглядається організація та зміст варіативного формуючого експерименту, мета якого полягала в тому, щоб порівняти на ефективність три ек-

спериментальні методики внутрісесеместрового (поточного) контролю знань студентів з дидактики та показати, як кожна з них впливає на рівень якості знань студентів, що мають різну теоретичну підготовку, різні навчальні можливості, різну мотиваційно-стимулюючу сферу особистості.

Порівняльний аналіз результатів засвоєння знань в умовах традиційного навчання та оцінювання знань, традиційно-рейтингового, модульно-традиційного та модульно-рейтингового видів навчання дозволяє стверджувати, що самі по собі (без поєднання) види засвоєння і контролю його результатів, якими б ефективними вони не були, не дають бажаного результату: не забезпечується максимальне зближення ефективності навчання і якості знань. Про це свідчать такі дані. За традиційного навчання та рейтингового контролю його результатів правильних повних відповідей студентів було в середньому 52,5%, за модульного навчання з традиційним контролем — 54,5%, а за модульно-рейтингової системи засвоєння та оцінювання — 71,6%.

1. Традиційне навчання і оцінювання знань.
2. Традиційне навчання і рейтингове оцінювання знань.
3. Модульне навчання та традиційне оцінювання знань.
4. Модульне навчання і рейтингове оцінювання знань.

Рис. 1. *Результати оцінювання знань студентів (повні правильні відповіді) за різних видів навчання і оцінювання знань (в %).*

Останньому сприяли: безперервний контроль і самоконтроль, поява нових конкурентних стимулів в умовах модульного вивчення дисципліни та рейтингового обліку знань. При цьому

збільшилась кількість студентів, які отримували підсумкову оцінку за кожний модуль і весь курс до іспиту. У контрольних групах вони складають 32,3%, а в експериментальних — 74,1%.

Стосовно підсумкового контролю студенти розподілилися таким чином: з достатньою сумою балів (480 балів) без обов'язкової участі в іспиті (заліку) — 74,1%; ті, що мали суму балів, достатню для допуску до іспиту — 15,3%; студенти, які не допускалися до іспиту з педагогіки, — 10,6%. Детально методика рейтингового оцінювання знань студентів описана в дисертації (критерії оцінювання, залікові одиниці, рейтингова таблиця тощо).

Особливе місце в розділі посідають матеріали, присвячені обґрунтуванню залежності результатів модульного вивчення дидактики від системи внутрісеместрового оцінювання якості знань студентів.

При цьому в центрі уваги знаходилися такі поняття як ефективність навчання та якість знань. Високою ефективність вважалася тоді, коли середня статистична оцінка зі всього курсу і підсумкова на іспиті збігалися або максимально наближались.

Виявилось, що за контрольних варіантів методики поточного контролю середня статистична і підсумкова оцінки не збігаються і є нижчими на іспитах. В умовах експериментального модульно-рейтингового оцінювання середня статистична “відмінно”, “добре”, “задовільно” і, відповідно, підсумкова екзаменаційна оцінка або ж збігаються, або ж наближається у 70-75% випадках. Це давало право виставити підсумкову екзаменаційну оцінку за даними поточного оцінювання знань значній частині студентів.

Якщо в умовах традиційної організації навчання і контролю його результатів протягом семестру навчається на “відмінно” 10% студентів, на “добре” — 27,2%, на “задовільно” — 30,5%, то за модульного навчання з рейтинговим статусом було: 23% відмінники, 27,1% вчилися на “добре”. У першому випадку якість знань становила 37,2%, у другому — 50,1% (це дані на день іспиту) 18,2% за першої методики і 16,6% за другої мали незадовільні оцінки.

Результати анкетування студентів з питань їх ставлення до модульно-рейтингової системи навчання і оцінювання його результатів засвідчують про її переваги та досконалість порів-

няно з іншими методиками вивчення курсу дидактики та оцінювання знань.

Наслідки експерименту подані у 12 таблицях. У результаті проведеного дослідження було підтверджено гіпотезу, що дало підстави зробити такі висновки:

1. Існуюча практика оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів не є ефективною з ряду причин: відсутність стандартів освіти взагалі і з кожної навчальної дисципліни зокрема, недосконалість діагностичних методик інформаційно-діяльного, творчо-перетворювального змісту, стандартних) тестових методик контролю знань і вмінь (бланкових і комп'ютерних), низька мотивація навчання, обмеженість стимулів, невключеність в систему контролю самооцінки, самоконтролю, самокорекції тощо.

2. Проведене дослідження показало, що традиційний контроль, як внутрісеместровий (поточний) так і підсумковий, не сприяє якійсь підготовці спеціалістів. Методика його проведення не стимулює, а пригнічує моральний статус студентів; накопичення поточних оцінок не дає достатньої інформації ні студенту, ні викладачу про якість засвоєння матеріалу, про рівень його цілісного (від теми до теми) засвоєння і готовності використовувати знання на практиці. Перевіряється, в основному, інформативний компонент освіти замість діяльно-творчого, конструктивно-перетворювального. Розвивально-виховальна, стимулююча функція контролю знань в умовах традиційного оцінювання результатів навчання не забезпечується.

3. Ефективність та якість контролю знань студентів значно підвищується, коли його (контроль) розглядати не як одну із функцій навчання, а як важливий компонент навчальної діяльності (контрольно-регулюючий, оцінювально-результативний). Повний цикл внутрісеместрового контролю знань і умінь доречно вважати процесом, якому притаманні такі компоненти: мета і завдання; зміст і засоби, форми і методи, результати (показники, облік). Наповнення цих компонентів конкретним змістом залежить від багатьох факторів: з якою метою здійснюється контроль; хто його здійснює (викладач, кафедра, ректорат чи експерти МО України); в якій формі організації він проводиться (семінар, практично-лабораторне заняття, співбесіда, колоквиум,

залік, іспит — курсовий чи державний) тощо; на якому етапі вивчення дисципліни він здійснюється (питання, тема, розділ, група розділів, завершений курс, інтеграція суміжних дисциплін: психологія-дидактика, дидактика-методика і т.п.).

За такого підходу до контролю знань підвищується ефективність навчання і якість знань навіть в умовах традиційної організації навчального процесу.

4. Розроблена автором система внутрісеместрового контролю якості знань студентів придатна для широкого кола викладачів, оскільки в дисертації перевірялися на ефективність чотири модифікації даної системи: традиційна, традиційно-рейтингова, модульно-традиційна, модульно-рейтингова. Перші дві і остання експериментувалися на педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського педагогічного університету, третя — в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова.

Було помічено, що рейтингова система оцінювання результатів навчання сама по собі, без перебудови структури дисципліни, що вивчається, помітно активізує пізнавальну діяльність студентів, стимулює до систематичної праці шляхом міжособистої конкуренції, дисциплінує розумову працю, формує почуття власної гідності, прагнення працювати на рівні власних максимальних інтелектуальних і навчальних можливостей. Отже, за умов виведення рейтингу студента посилюється виховальна функція навчального процесу. Докорінних змін у якості знань студентів дана система не вносить.

5. Порівняльний експеримент дав можливість переконатися, що на формування особистості вчителя найбільший вплив справляє модульно-рейтингова система навчання (порівняно з іншими системами). Крім сказаного у п. 4, цілісна модульно-рейтингова система сприяє підвищенню рівня наукового знання, оволодінню наукою як системою з її теоретичними, емпіричними, практичними та духовно-ціннісними модулями, які засвоюються в умовах поєднання різнофункціональних форм організації навчання теоретико-прикладного, конструктивно-творчого, технологічного спрямування.

6. Комплексним впровадженням модульно-рейтингової системи навчання передбачається реалізація таких його важливих функцій: *навчально-корегуючу*: своєчасне виявлення прогалин

у знаннях і коригування навчання кожного студента; *стимулюючи*: створення обстановки конкуренції, за якої кожний прагне зайняти пристойне рангове місце, поява можливості без участі в іспитах отримати високу оцінку; *управлінську*: об'єктивна атестація студентів, перевід на індивідуальний графік навчання, з одного ступеня навчання на інший (бакалавр, спеціаліст, магістр) тощо.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставлених проблем. Подальшого вивчення потребують питання: комплектування тьюторських груп з кількістю студентів не більше 10-12 осіб; створення підручників, посібників нового типу, які нестимуть не лише текстову інформацію, а й будуть націлені на багатофункціональне призначення.

У додатках подано програму вивчення курсу "Дидактика" за модулями, таблиці, схеми, котрі ілюструють матеріали дисертації.

Основний зміст роботи відображено в таких публікаціях:

1. *Вонсович В.П., Трішневська Г.Б.* Програма та методичні рекомендації: Система рейтингового контролю успішності студентів при модульній побудові розділу "Дидактика". — Кам'янець-Подільський. — 1997. — 64 с. (90%).

2. *Вонсович В.П., Трішневська Г.Б.* Рейтинговий контроль знань студентів з педагогіки при модульній побудові курсу: Методичні рекомендації, — Кам'янець-Подільський. — 1995. — 38 с. (90%).

3. *Бондарчук Л.Л., Вонсович В.П., Лабuzова В.М., Трішневська Г.Б.* Педагогічна практика студентів молодших курсів та контроль за її здійсненням: Методичні рекомендації. — Кам'янець-Подільський, — 1995. — 24 с. (75%).

4. *Вонсович В.П.* Сучасні методи вимірювання цілей //Гуманітарно-суспільні дослідження. — 3б. наукових статей. — Кн.: 2. Кам'янець-Подільський. — 1987. — С. 194-197.

5. *Вонсович В.П.* Перевірка оцінювання якості знань студентів в умовах внутрісеместрового контролю //Актуальні проблеми розбудови національної освіти. — 3б. науково-методичних праць. — Ч.ІІІ. — Київ-Херсон. — 1997. — С. 41-45.

6. *Вонсович В.П.* До питання рейтингової оцінки контролю

знань студентів педагогічного факультету //Сучасна початкова школа: проблеми, пошуки, знахідки. — Матеріали міжнародної науково-практ. конф., Тернопіль. — 1996. — С. 149-150.

7. *Вонсович В.П.* Організація та контроль модульного навчання студентів факультетів підготовки вчителів початкових класів //Науково-методичні засади використання засобів і навчальної техніки у початкових класах: Матеріали всеукр. наук. практ. конф., Тернопіль. — 1994. — С. 94-95.

Вонсович В.П. Підвищення ефективності внутрісеместрового контролю знань майбутніх вчителів початкової школи (на матеріалі теорії освіти і навчання). — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.01 — теорія та історія педагогіки. — Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 1997.

Дисертацію присвячено питанням організації внутрісеместрового контролю знань студентів з метою підвищення якості їх знань.

У дисертації уточнено поняття ефективності навчання та контролю якості знань майбутніх вчителів початкової школи. Вперше обґрунтована специфіка побудови навчальних модулів з дидактики, виділено їх різновиди залежно від компонентного складу теорії освіти і навчання, її структури та послідовності засвоєння дидактичних знань і вмінь. Запропоновано критерії внутрісеместрового контролю якості знань, які є специфічними для модульно-рейтингової системи їх засвоєння та оцінювання. Вони використовуються викладачами педагогіки, студентами спеціальності при самоконтролі результатів засвоєння.

Ключові слова: модуль, навчальний модуль, модульне навчання, рейтинг, рейтингове оцінювання, внутрісеместровий контроль, поточний контроль, ефективність навчання, якість знань.

Вонсович В.П. Повышение эффективности внутрисеместрового контроля знаний будущих учителей начальной школы (на материале теории образования и обучения). — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 — теория и исто-

рия педагогики. — Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 1997.

Диссертация посвящена вопросам организации внутрисеместрового контроля знаний студентов с целью повышения качества их знаний. В диссертации уточнено понятие эффективности обучения и контроля качества знаний будущих учителей начальной школы. Впервые обоснована специфика построения обучающих модулей по дидактике, выделены их разновидности в зависимости от компонентного состава теории образования и обучения, ее структуры, а также логики и последовательности усвоения дидактических знаний и умений. Предложены критерии внутрисеместрового контроля качества знаний, которые являются специфическими для модульно-рейтинговой системы их усвоения и оценивания. Их используют преподаватели педагогики, студенты специальности при самоконтроле результатов усвоения.

Ключевые слова: модуль, обучающий модуль, модульное обучение, рейтинг, рейтинговое оценивание, внутрисеместровый контроль, поточный контроль, эффективность обучения, качество знаний.

Vonsovich V.P. The magnification of effectiveness of the intraterm control of knowledge of the intending teachers of primary school (based upon the material of Theory of Education). — Manuscript.

The dissertation directed at receiving scientific degree Candidate of Pedagogics with speciality 13.00.01 — Theory and History of Pedagogics. — The Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 1997.

The dissertation is dedicated to the organizational questions of the intraterm control of students' knowledge with the purpose of increasing the quality of their knowledge. In this dissertation the conception of effectiveness of the control and the knowledge quality of intending teachers of primary school is made more exact. The particularity of the construction of teaching modules on didactics is substantiated, their different types are distinguished in relation to component composition of Theory of Education, its structure,

logic and succession of learning. The intraterm control criteria of knowledge quality are proposed, which are specific for module-rating system of mastering and appraisal and which are used by teachers of Pedagogics, students of this speciality during self-control of the learning results.

Key words: module, teaching module, module teaching, rating appraisal, intraterm control, current and final control, effectiveness of studying, knowledge quality.

Підписано до друку ~~19.12.1997~~р. Формат 60x84 1/16.
Авт. арк. 1. Обл. вид. арк. 1,35.
Умовн. друк. арк. 1,2. Зам. № 6. Наклад 100.

Науково-видавничий відділ Кам'янець-Подільського
державного педагогічного університету.
281900 м. Кам'янець-Подільський, вул. Івана Огієнка, 61.